

בין האתמול והמחר *

צא וראה, שאף ניניהם ונכדיהם של דורות הראשונים, עם שלא נעשה להם נס מן השמים, הרי הם „נושאים בלבם את שער שכונתם“, ושער זה „מכביד בלבם“. המספר חיים ברנד" ויין הוא אחד מהם. ומעטים כמותו בעלי יכולת סיפורית ובעלי ידיעת ההוי ואורח החיים של האתמול ושל היום הזה בישראל, הראויים לאיצטלא של מספר העבר וההווה גם יחד. קמו לנו בישראל מספרים המתארים את חיי הדור החדש ואת חיי הקיבוץ והצבא, הכפר והעיר. אך משום מה לא רבו אלה שידעו לגשר גשר מ"מחוז הילדות של היישוב הישן למחוז הווייתו וגבורתו של היישוב החדש. עכשיו נתעורר בית-ההוצאה „ג'ו" איש פאבליקיישן סוסייטי" בפילאדל" פיה, שבעריכת ד"ר חיים פוטוק, ו" הוציא לאור את „בחצרות ירושלים" בתרגום הלל הלקין ובאיור ז'ון דרשר. הספר האנגלי שונה מקודמו העברי. יש בזה מה שאין בזה וגם בתרגום יש הרבה מן הכתיבה מחדש בידי המחבר, וכן הושמטו בו דברים ש" הלמו את ההוצאה המקורית וניתוספו בו דברים ההולמים הוצאה זו, ביחוד הסיפור האחרון שבקובץ, סיפור „ה" שוחט מסטמיר", שהוא מלאכת מחשבת

כשהופיע, בשנת 1958, ספר הסיפורים הארצישראליים „בחצרות ירו" שלים" לחיים בראנדוויין (הוצאת ראובן מס, ירושלים) לא הבחינו רבים שקם מספר מחונן חדש ובעל גישה עצמיית ומקורית לירושלים של ה" יישוב הותיק, זו הנתונה בין האתמול של דורות הראשונים והמחר של דורות האחרונים. באחד מסיפוריו — „מסיפורי ילדים עייפים“, אומר ה" מחבר:

„דורות ר' שמואל סלנט זר' דויד'ל בידרמן, שברכו על מה שניתן להם והתפללו ליראת שמים — נעשה להם נס מן השמים ולא חלקו עיניהם על לבם ולא חלק לבם על עיניהם, יוצאים היו בבגדי לובן אל שער ש" כונתם ורואים את שכונת ירושלים שוכנת על ההרים סביב. ניניהם ו" נכדיהם של דורות אלה, שלא זכרו תפלת אבותיהם ליראת שמים, לא נעשה להם נס מן השמים, נשארו עיניהם נשואות אל ההרים ושער ש" כונתם מכביד בלבם. וכיון שחכמים הם ומוחות חריפים להם, לבני בניהם של התמימים, אמרו אלה לאלה וכל אחד לעצמו — נעקור שער השכונה המרגיז לבנו ונלך אחרי עינינו. וקמו והלכו“.

*) *Courtyards of Jerusalem*, by Chaim Brandwein, Jewish Publication Society, Philadelphia, 244 pp.

בדין קבע המספר בפתיחה למחזור סיפוריו הירושלמיים, בשנת 1958, כי "הבקייע הגדול בחומת החצרות ניבעה עם פרוץ מלחמת העצמאות". ואמנם, בקיע זה ניגלה שוב ושוב במיטב סיפוריו של ברנדווין: בסיפור "ניגון שנפרם", שבו עוזבת מלכה/לה את שכונת החומות, את בית בעלה ו"הוריה, ומסתפחת אל מגיני ירושלים, בני היישוב החדש; בסיפור "חצקיל קברן", שבו אחד עזפן, גדפן ומגושם עד כדי הפרימיטיבי, מוסר נפשו בגבורה למען הצלת אחת מבנות ירושלים, ממגיני העיר העתיקה החדשה; ואף בסיפור "פנקסו של אבא", שבו מופיע מאיר, יליד שכונת החומות, הדבק גם הוא בחבורת מגיני ירושלים. מאיר מוצא נתיבות אל לב אביו המת ואל תוכן חייו שעשה שהוא חוזר אל בית ההורים וקורא בפנקס האב, "מול הבקייע שדרכו חדר הפגו שקטל את אמור". ואלו המלים שהיו רשומות בפנקס: "גדולים היו זקני ירושלים שהיה בכוחם ללכת אחרי שחריתם. אני רגלי עייפות ואין ב" כוחן לשאת אותי אל שחרית". מעשי אבות סימן לבנים, מן ה" ראשון בסיפורי ח. ב. ועד האחרון שבהם — "השוחט מסטמיר". אולם, שלא כב"שוחט מסטמיר" אין העניינים מתגלגלים כאן במדרון מדור אל דור, אלא — דורות הראשונים, בכל עוזום, מעבירים את לפיד האש אל דורות האחרונים. גם אם אין אש זו מהבהבת במלוא עוזה בדור האמצעי — דור הבנים שהוא דור המעבר, ואם תמצני לומר "דור המדבר", — הרי סופה שהיא חוזרת ומשתלהבת בדור הנכדים.

הלבוש האנגלי של הסיפורים עלה, בדרך כלל, יפה ולמרות האכזוטיקה שבנושאים ירוץ בהם הקורא שאינו מצוי אצל החיים בין החומות, זוהי מעלה גדולה מבחינתם של אלה ש"הסיפור הקריא הוא לגביהם בבחינת מושכל ראשון.

יצחק עברי

סיפורית בדרך "זרם התודעה", ויש בו כמה רבדים, מהרצאת הדברים כפשוטה ועד הסמלי והגורלי. הסיפור "השוחט מסטמיר" נדפס במקורו בפעם הראשונה בחוברת זו של "בצרון" והקורא ימצא בו עניין מיוחד משום שהוא משקף במרוכז את ראית עולמו האמנותית של ה" מחבר וגם את דרך התיאור הסיפורי המיוחד לו. במרכזו עומד וולף-בר השוחט מסטמיר, ירא שמים מרבים, שחלפו אומנותו וכליכולו עושה מלאכתו לשם שמים, וחלפו — ללא פגם. אולם, בנו של וולף-בר לא ירש מאביו "לא חכמתו בתורה, לא תוקף מבטו (עיניו מימיות) ולא הרגישות החמה שבידיו". ואילו בן-בנו, פרץ, יש בו משום גלגול נוסף במורד הדורות (אם הראשונים כבני אדם, וכו'): סופו שהוא מת מיתת מלשין בסמוך לבית אביי-זקנו, הצונח לארץ באמצע תפי" לתו ומחזיר נשמתו לאחר יממה של שאגות וזעקות. ואף לאחר שנעצמו עיניו וקולו נדם לעולם, "נשאר פיו פתוח, פעור לנשיכה".

הרי שלושה דורות לפניך, הקורא, שלושה דורות של בעלי עינים: הסבא, שכוחו בעיניו להבריך שוורים לשחי" טה, הבן, בעל העינים המימיות, וה" נכד, בעל העינים המתרוצצות. ה" עינים מסללות ומסמנות את קו ה" ירידה במורד הדורות כנ"ל, ושלושתם, דומה שסופם נחרץ מראשיתם, מתחילת בריאתם. הסבא — אמן החלף, שכל מעשיו לשם שמים ואפילו יסוד ה" אכזריות שבו אסתטי הוא בעיקרו; הבן — מקלי עולם; והנכד שאינו בבחינת ברנש כלל. הנה כי כן מגילת גורלם של השלושה נפרשת לפנינו בצמצום דברים רב, ובדרך "זרם ה" תודעה", כאמור. זהו אולי המושלם שבסיפורי ברנדווין בקובץ סיפוריו זה. אף כאן אנו רואים את המספר כשהוא שולט שליטה מלאה במסכת הדורות בין האתמול והמחר וקונה עולמו כבעל הבחנה דקה בתפיסת ה" עבר והווה כאחד.